

VAN IDEE NAAR MEESTERWERK

VERF, EXPRESSIE EN ONDERZOEK

LEES- EN VERTELTEKST ♦ GROEP 6 T/M 8

KUNSTMUSEUM
DEN HAAG

VOOR DE LEERKRACHT

Karl Schmidt-Rottluff (1884-1976)
Vrouwen in het groen, 1914

MUSEUMLESBESCHRIJVING

De nieuwe museumles Van idee naar meesterwerk – Verf, expressie en onderzoek is een kennismaking met de schilderkunst van wereldformaat die in het Kunstmuseum te zien is. De leerlingen zien schilderijen - soms uitbundig, dan weer ingetogen en ontroerend. Tussen de kunstwerken onderzoeken de leerlingen wat een goed schilderij zo geweldig maakt. Hierbij letten zij op techniek en expressie.

De leerlingen ontdekken hun voorkeuren en ideeën, die zij vastleggen in hun eigen schildersdagboek. Hoe leuk is het voor kinderen in de bovenbouw om na al dat kijken en vergelijken ook weer eens zelf met verf en penseel aan de slag te gaan!

LESDOELEN

- ♦ De leerlingen ontdekken dat de interesses, denkbeelden en overtuigingen van de kunstenaar aan de basis liggen van hun schilderkunst
- ♦ De leerlingen onderzoeken onderwerpen die zij zelf de moeite van het schilderen waard vinden
- ♦ De leerlingen bekijken verschillende schilderijen waarbij voorstelling, verhaal, techniek en expressie de rode draad vormen
- ♦ De leerlingen schilderen in het museumatelier naar de verbeelding

KERNDOELEN

1 NEDERLANDS MONDELING TAALONDERWIJS

De leerlingen leren informatie te verwerven uit gesproken taal. Ze leren tevens die informatie, mondeling of schriftelijk, gestructureerd weer te geven.

12 NEDERLANDS TAALBESCHOUWING, WAARONDER STRATEGIEËN

De leerlingen verwerven een adequate woordenschat en strategieën voor het begrijpen van voor hen onbekende woorden. Onder 'woordenschat' vallen ook begrippen die het leerlingen mogelijk maken over taal te denken en te spreken.

51 ORIENTATIE OP JEZELF EN DE WERELD TIJD

De leerlingen leren gebruik te maken van eenvoudige historische bronnen en ze leren aanduidingen van tijd en tijdsindeling te hanteren.

54 KUNSTZINNIGE ORIENTATIE

De leerlingen leren beelden, taal, muziek, spel en beweging te gebruiken, om er gevoelens en ervaringen mee uit te drukken en om er mee te communiceren.

Afbeelding op de voorkant:
Alexej von Jawlensky,
Landschap bij Oberstdorf, 1912

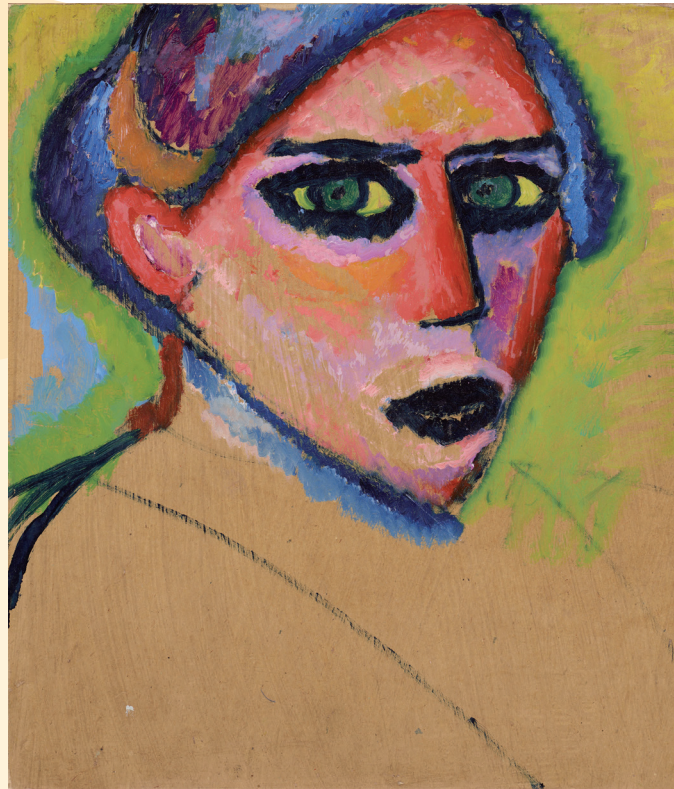
PRAKTISCHE TIPS

- ♦ Deze tekst is bedoeld om naar eigen inzicht ter voorbereiding van de museumles te gebruiken om te lezen, na te vertellen, te bespreken of als basis voor een eigen les.
- ♦ Het is toegestaan om tijdens de museumles foto's van uw leerlingen te maken – zonder flits/statief.
- ♦ Het is prettig als u de kinderen alvast zou willen uitleggen dat kunstvoorwerpen in een museum niet aangeraakt mogen worden.
- ♦ Bekijk met de leerlingen de korte video. Zo weet iedereen wat er in het museum gaat gebeuren. Ga naar www.kunstmuseum.nl/indeklas

VOOR DE LEERLING

DRIE KEER MOOI

Het onderwerp van een schilderij zegt iets over wat de kunstenaar leuk, mooi of interessant vindt. Soms heeft een kunstenaar het schilderij vanuit zijn of haar fantasie gemaakt, maar een kunstenaar kan ook schilderijen maken van iets dat hij of zij heeft gezien. Op de schilderijen die je in het museum tegenkomt zijn allerlei onderwerpen verbeeld: schilderijen van mensen die de kunstenaar kent, van plekken waar hij of zij komt en van de spullen die de kunstenaar mooi vindt. Sommige kunstenaars vinden het belangrijk dat een schilderij net echt lijkt, terwijl het voor andere kunstenaars juist belangrijk is dat het op een heel eigen manier geschilderd is. Dan is het minder belangrijk dat het lijkt, de kunstenaar let in dat geval meer op de vormen of op mooie kleuren. De drie belangrijkste onderwerpen die je in het museum zeker tegen gaat komen zijn portret, landschap en stillevens.

Alexej von Jawlensky, *Vrouwenkop*, 1911

Wat vinden mensen denk je bijzonder aan dit portret?

PORTRET

Een schilderij van een mens of een gezicht noem je een portret. Wat denk je, zou dit portret heel goed lijken op het schildersmodel? Vast niet. De kunstenaar Jawlensky vond het niet zo belangrijk dat zijn schilderijen net echt leken. Hij wilde met zijn schilderijen laten zien hoe hij zich voelde. Daar vond hij mooie kleuren heel handig voor. De kunstenaar koos kleuren die heel anders zijn dan in het echt, daarom vinden wij zijn schilderijen zo origineel.

OM TE BEDENKEN
Wat is originaliteit – origineel zijn?
Vind je dat jij dat zelf ook bent?

LANDSCHAP

Misschien ben je weleens op vakantie geweest en heb je daar mooie natuur of een leuk dorp of stadje gezien. Daar kun je naar kijken en er van genieten, maar je kunt er ook een schilderij van maken. Dat doen kunstenaars. Zij maken een schets in hun schildersdagboek, of ze nemen tubes verf en schilderdoek mee de natuur in om daar te schilderen wat zij zien. Een schilderij van een plek in de natuur, een plek vlak bij huis of een plek in de stad noem je een landschap.

Piet Mondriaan, *Boerderij met wilgen aan het Gein*, 1902-1904

STILLEVEN

Een schilderij met spullen die je in huis tegenkomt noem je een stillevens. Spullen bewegen natuurlijk niet, daarom noem je het stil, ze staan stil op tafel. De spullen kunnen van alles zijn, bijvoorbeeld een vaas, een prachtige beker, een bloem of een lekkere appel. Kunstenaars leggen een mooi kleedje neer en zetten de spullen netjes op een rijtje, of juist alles dwars door elkaar. Voor dit stillevens koos Charley Toorop bloemen en fruit. Appels en peren zijn niet alleen lekker, ze passen op dit schilderij ook nog eens heel mooi bij de bloemen.

Charley Toorop, *Stillevens met bloemen en vruchten*, 1927

OM TE DOEN
Leg een kleed op tafel en maak er een stillevens op. Gebruik spullen die in de klas staan. Doe het net zoals Charley Toorop en vergelijk jullie stillevens met het schilderij.

Is het van alle kanten even mooi?
Welke kleuren zou je gebruiken om er een schilderij van te maken?

OM OVER TE FILOSOFEREN
Is een kunstenaar de baas over zijn/haar eigen kunstwerk? Of moet een kunstenaar maken wat de mensen mooi vinden?

Carel Willink, *Wilma*, ca. 1890

Jan Toorop, *Communiemeisje*, 1890-1903

George Breitner, *Het Rokin*, ca. 1890

KLEUR IN SCHILDERIJEN

Kunstenaars gebruiken kleur in hun schilderijen. Logisch, want om kleur kun je gewoon niet heen. Met kleur in kunstwerken kun je verschillende dingen bereiken. Dus nemen kunstenaars vooraf maar ook tijdens het schilderen besluiten over hoe en welke kleuren ze gaan gebruiken. Als je wilt dat de kijker direct begrijpt wat je hebt geschilderd, zul je de gevel van een huis baksteenrood schilderen. De kleur die de kijker verwacht. Je zet de verf op in dunne laagjes over elkaar en zet precieze korte streken op het doek. Dan wordt het 'net echt'.

Wanneer je een indruk wilt geven van wat jij ziet op dat ene moment van de dag, zul je extra letten op welke kleuren je werkelijk ziet. En dat is meer dan baksteenrood. Waarschijnlijk zit er een beetje groen, valig geel en grijsig paars in de schaduwen. Je zult snelle streken verf op het doek zetten omdat dat ene moment dat je wilde schilderen snel voorbij gaat. Het kan ook zijn dat je vooral een gevoel wilt overbrengen op de kijker. Daar zijn kleuren ook heel geschikt voor. Je zult de kleuren heviger of zelfs heel anders maken dan in het echt. Je kunt als kunstenaar ook beslissen om gebruik te maken van de betekenis die sommige kleuren hebben in onze cultuur. Wit kan bijvoorbeeld staan voor onschuld en zwart voor de dood.

KLEURENMENGEN

Kunstenaars kunnen niet voor iedere kleur en iedere tint van het schilderij een aparte verftube kopen. Daarom leren schilders om kleuren zelf te mengen. Daarvoor gebruiken zij de kleurenleer van Itten.

Johannes Itten (1888-1967) was kunstschilder en docent en kwam uit Zwitserland. Hij is heel bekend geworden met zijn kleurenleer. Zijn kleurencirkel laat precies zien hoe het mengen van kleuren werkt. De primaire kleuren in het midden, de secundaire er omheen en de tertiaire daar weer omheen.

♦ PRIMAIRE KLEUREN

In groep 1 leer je al van de hoofdkleuren. Dat rood, geel en blauw kleuren zijn die je niet vanuit andere kleuren verf kunt mengen. Daarom heten ze ook hoofdkleuren. Ze zijn de basis van alle andere en dus belangrijk. Primair betekent 'eerste'.

♦ SECUNDAIRE KLEUREN

Als secundair 'tweede' betekent, kun je misschien zelf bedenken welke kleuren zo worden genoemd. Twee primaire kleuren samen worden secundair. Groen ontstaat uit blauw en geel. Oranje uit rood en geel. Paars door rood en blauw te mengen.

♦ TERTIAIRE KLEUREN

We kunnen nog verder gaan en een primaire kleur mengen met een secundaire. Alle kleuren - en dat zijn er best veel - die dan ontstaan, noemen we tertiair ('derde').

Johannes Itten, De kleurencirkel

VOOR DE LEERKRACHT

LESSUGGESTIES VOOR NA DE MUSEUMLES

♦ PRACHTIG PORTRET

Bekijk op www.kunstmuseum.nl/collectie afbeeldingen van portretten uit de collectie. De kinderen tekenen met krijt of wasco een portret. In het portret gebruiken zij heldere kleuren. Met zwarte lijnen worden de contouren aangebracht en worden accent op de ogen gelegd.

♦ KLEUREN LATEN ZINGEN

Laat de kleuren zingen: juichend hard of fluisterzacht, precies zoals jij je voelt. Bekijk diverse schilderijen op www.kunstmuseum.nl/collectie en bedenk met de klas de geluiden die bij dit kunstwerk passen. De kinderen kunnen hun stem en lichaam gebruiken, met instrumenten wordt het helemaal een mooie beleving.

♦ KLEURENOEFENINGEN IN VERF

Kleur speelt een belangrijke rol in het werk van kunstschilders. Je kunt er gevoelens mee tot uitdrukking brengen (en ze oproepen bij mensen die ernaar kijken). Kopieer het raster van vijf blokjes bij vijf blokjes hiernaast) op stevig wit papier of aquarelpapier. Of laat hen het raster overnemen met behulp van liniaal en potlood. Geef de kinderen: enkele vellen met het raster, een breed penseel, een palet of stukje karton met dotjes gouacheverf in de primaire kleuren en zwart en wit, een bakje met een bodempje water, tissuepapier om de kwast tussendoor mee te drogen.

De opdrachten kunnen bijvoorbeeld zijn:

- een kleuren oefening met koele kleuren
- een kleuren oefening met warme kleuren
- een kleuren oefening met warm-koudcontrast
- een kleuren oefening met licht-donkercontrast
- een kleuren oefening met complementair contrast
- een kleuren oefening met jouw lievelingskleuren
- een kleuren oefening met bonte kleuren
- een kleuren oefening met pastelkleuren
- een kleuren oefening met droevige kleuren
- een kleuren oefening met primaire kleuren

♦ TENTOONSTELLING OP SCHOOL

Laat de kinderen zelf een tentoonstelling in de gang of de centrale hal van de school maken met de schilderijen die ze zelf maakten tijdens de museumles.

Een tentoonstellingsmaker moet aan een heleboel dingen denken: welk schilderij is mooi naast welk ander schilderij; hangen we rijen op of groepjes werken, wat moet er op de bijschriftbordjes staan? Ook zouden de kinderen voor leerlingen uit andere klassen een rondleiding kunnen verzorgen.

NAAR HET MUSEUM

Ga naar www.kunstmuseum.nl/indeklas

Bekijk met de leerlingen de korte video. Zo weet iedereen wat er in het museum gaat gebeuren.

